

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

**Instytut Komunikacji Specjalistycznej
i Interkulturowej**

**KIEROWNIK ZAKŁADU TEORII
JĘZYKÓW I AKWIZYCJI JĘZYKOWEJ**

Dr hab. Magdalena Olpińska-Szkielko

ul. Szturmowa 4
02-678 Warszawa
www.iksi.uw.edu.pl

tel. (+48 22) 55-34-255
tel./fax (+48 22) 55-34-282
m.olpinska@uw.edu.pl

OCENA

rozprawy doktorskiej pani mgr Anny Uytterhaegen pt. „*Factors Affecting the Success of Bilingualism at the Level of Tertiary Education: A Case Study from Education First London*“.

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska pani mgr Anny Uytterhaegen pt. „*Factors Affecting the Success of Bilingualism at the Level of Tertiary Education: A Case Study from Education First London*“ liczy 217 stron i składa się z 5 rozdziałów, wstępu, podsumowania, a ponadto streszczenia w języku angielskim i w języku polskim, 3 załączników i bogatego spisu literatury, głównie w języku angielskim, wykorzystanej przez Autorkę w trakcie przygotowywania rozprawy. Spis treści rozprawy uzupełniają (umieszczone na początku rozprawy) spis ilustracji, spis tabel i lista używanych w rozprawie skrótów.

Swoją pozycję metodologiczną, cele pracy oraz jej strukturę Autorka przedstawia we wstępie. Zgodnie z tytułem rozprawy Autorka stawia w centrum swoich zainteresowań badawczych problematykę wpływu wybranych czynników „zewnętrznych” oraz „wewnętrznych” na sukces w rozwoju kompetencji bilingwalnej, a dokładniej – na sukces w nabywaniu języka angielskiego jako drugiego. Praca oparta jest na badaniu przeprowadzonym w okresie od września 2014 do czerwca 2016 wśród studentów i wykładowców *Education First* w Londynie – instytucji edukacyjnej oferującej szeroką gamę kursów językowych, głównie języka angielskiego, ale nie tylko, w tym kursów przygotowujących do podjęcia nauki na uczelni wyższej w drugim języku (instytucja ta, wraz z omówieniem oferowanych przez nią programów i kursów, została obszernie zaprezentowana w rozdziale 3 rozprawy).

Deklarowanymi celami rozprawy są: po pierwsze ustalenie, czy, a jeśli tak, to jaki wpływ wywierają czynniki zewnętrzne, takie jak wiek rozpoczęcia nauki języka drugiego, długość nauki języka drugiego i długość „zanurzenia” w środowisku języka drugiego, naturalnym bądź edukacyjnym, w tym także długość kontaktu z nauczycielami będącymi rodowitymi użytkownikami języka drugiego, na osiągnięcie wysokiego poziomu kompetencji w zakresie tego języka, tu: języka angielskiego, i po drugie stwierdzenie, czy, a jeśli tak, to jaki wpływ mają na ten proces czynniki wewnętrzne, przede wszystkim indywidualne style uczenia się.

Aby osiągnąć założone cele i odpowiedzieć na zadane przez siebie pytania, Autorka stosuje bogate spektrum narzędzi badawczych, w tym: analizę indywidualnych profili dwujęzycznych 100 osób uczestniczących w badaniu, sporządzonych na podstawie danych podanych przez te osoby w kwestionariuszu złożonym z 19 pytań dotyczących obu ich języków (tu: francuskiego i angielskiego), analizę kwestionariuszy złożonych z 40 pytań dotyczących preferowanych przez osoby badane strategii uczenia się w celu ustalenia ich indywidualnych stylów poznawczych oraz wywiadów przeprowadzonych z grupą 10 badanych, wybranych losowo spośród osób uczestniczących w badaniu, w celu weryfikacji danych z kwestionariusza oraz pogłębienia analizy ilościowej.

Dzięki zastosowaniu rozległego instrumentarium badawczego Autorce rozprawy udało się zrealizować postawione cele i sformułować ciekawe wnioski, co stanowi przesłankę pozytywnej oceny pracy doktorskiej pani mgr Anny Uytterhaegen, którą pozwolę sobie wyrazić już w tym miejscu mojej recenzji, zanim przejdę do szczegółowego omówienia rozprawy. Na wielkie uznanie zasługuje moim zdaniem wyraźnie widoczny na kartach rozprawy entuzjizm badawczy, z jakim pani mgr Anna Uytterhaegen realizuje swoje zamierzenie. Dzięki niemu, a także dzięki niezwyklej staranności edytorskiej i dojrzałości językowej, lektura rozprawy stanowi dla czytelnika wielką przyjemność. Nie umniejszają jej pewne wątpliwości, jakie mogą budzić niektóre jej fragmenty, a które pozwolę sobie wyrazić poniżej. Jednakże proszę potraktować je nie jako zastrzeżenia, czy uwagi krytyczne, lecz jako rady, których pozwolę sobie – jako osoba bardziej doświadczona – udzielić, a które, mam wielką nadzieję, pomogą pani mgr Annie Uytterhaegen rozwinąć i udoskonalić jej warsztat badawczy, a także dokonać pewnych poprawek w samej rozprawie w trakcie przygotowania jej do druku, ponieważ nie mam wątpliwości, iż rozprawa ta powinna po uwzględnieniu pewnych zmian ukazać się drukiem.

Rozdział 1 rozprawy poświęcony jest problematyce dwujęzyczności i edukacji dwujęzycznej. Autorka dokonuje w nim szeroko zakrojonego przeglądu literatury przedmiotu, zamierzając stworzyć podstawy teoretyczne dla swoich badań. Wiele miejsca w rozdziale tym Autorka poświęca definicji dwujęzyczności, słusznie stwierdzając, iż jest to pojęcie wieloznaczne i związane z licznymi kontrowersjami i polemikami odzwierciedlającymi się w literaturze przedmiotu. Zagadnienie wymagające wnikliwej refleksji i uporządkowania. I Autorka to zadanie podejmuje, jednak nie do końca udaje się jej z nim uporać.

Wydaje mi się, że dla jasności wywodu zdecydowanie korzystne byłoby wyraźne oddzielenie problematyki dwujęzyczności od problematyki edukacji dwujęzycznej. To pierwsze pojęcie dotyczy indywidualnych osób i ich osobistego doświadczenia językowego, to drugie – polityki edukacyjnej i koncepcji pedagogicznych. Należałoby przy tym, moim zdaniem, wyraźnie przeciwstawić i porównać krytycznie koncepcje promujące wspieranie rozwoju kompetencji w zakresie L2 jako języka większości danej społeczności i oferty skierowanej do przedstawicieli mniejszości językowej (przy uwzględnieniu w edukacji ich języka rodzimego – L1 – lub bez jego uwzględnienia – rozdz. 1.3) koncepcjom skierowanym do przedstawicieli L1 jako języka większości społecznej i promującym rozwój L2 jako języka dodatkowego (rozdz. 1.5). Należy przy tym zauważyć, iż problematyka tych pierwszych koncepcji edukacyjnych nie ma bezpośredniego związku z problematyką rozprawy i ich tak obszerna pre-

zentacja być może nie jest konieczna. Koncentracja na wybranych, relewantnych z punktu widzenia celów rozprawy zagadnieniach pomogłaby zapewne lepiej uporządkować materiał, uniknąć pewnych powtórzeń oraz szerzej i bardziej wnikliwie omówić zagadnienia, których znaczenie dla badań Autorki wydaje się większe, np. czynnik „wieku” w procesie naturalnej vs. kulturowanej akwizycji języka drugiego.

W rozdziale 1 powinna się zapewne znaleźć również definicja dwujęzyczności, którą Autorka przyjmuje w swoich rozważaniach, a której sformułowania *explicite* zabrakło. Lektura rozprawy pozwala czytelnikowi domyślić się, że Doktorantka definiuje dwujęzyczność na podstawie kryterium kompetencyjnego (por. np. s. 120, gdzie mowa jest o „weryfikacji” dwujęzyczności osób uczestniczących w badaniu na podstawie wyników ich testów kompetencyjnych w zakresie języka angielskiego), tzn. przyjmuje, że osoba dwujęzyczna to osoba legitymująca się wysoką kompetencją w zakresie języka drugiego L2 (przy założeniu wysokiej kompetencji w języku rodzimym danej osoby – L1, choć jedna osoba w badaniu podaje – przypadek nr 5, s. 144 –, że jej znajomość L1 – języka francuskiego – kształtuje się na poziomie 4%, co, jeśli dobrze to zrozumiałam, w zasadzie nie pozwala uznać jej za osobę dwujęzyczną, lecz raczej za typowy przypadek utraty L1 kosztem L2 – języka angielskiego). Mimo iż uważam samo kryterium kompetencyjne za niewystarczające, aby w jednoznaczny sposób odróżnić osoby dwujęzyczne od osób posiadających bardzo dobrą znajomością języka drugiego (obcego) i sama w swoich badaniach przyjmuję dodatkowe kryteria określające osoby dwujęzyczne, to uważam, że Autorka miała pełne prawo do przyjęcia takiej definicji, jaka wydała jej się najbardziej przydatna dla potrzeb jej analizy. Czyni tak większość badaczy problematyki dwujęzyczności. W rezultacie można przyjąć, iż istnieje prawie tak wiele definicji dwujęzyczności, ilu jest badaczy zajmujących się tą problematyką. Rozumienie dwujęzyczności, ogólnie rzecz ujmując, jako zdolności do posługiwania się dwoma językami i w konsekwencji włączanie badań dotyczących nabywania drugiego języka (*Second Language Acquisition – SLA*) do zakresu badań nad dwujęzycznością (lub odwrotnie), jest charakterystyczne dla amerykańskiej literatury przedmiotu. Wydaje się, że Autorka podziela to stanowisko (por. s. 6, 7 i n.). Perspektywa amerykańska zdaje się być dominująca w całej rozprawie: wiele rozdziałów w całości lub w znacznej części dotyczy prezentacji amerykańskich badań w tej dziedzinie.

W rozdziale 2 w centrum rozważań znalazły się czynniki indywidualne warunkujące sukces bądź niepowodzenie w procesie nabywania języka drugiego. Jest to również rozdział, podobnie jak rozdz. 1, tworzący podstawy teoretyczne badań Autorki. W tytule tego rozdziału pojawia się nowy dla mnie termin *bilingwalizacji*. Zabrakło mi w tym miejscu zdefiniowania tego terminu przez Autorkę rozprawy. Jego użycie każe mi przypuszczać, iż jest on tożsamy z nabywaniem, bądź uczeniem się, języka angielskiego na poziomie zaawansowanym, jednak nie jestem tego całkowicie pewna i chciałabym prosić o jego wyjaśnienie podczas obrony.

Rozdział 3 to, jak wspomniałam wyżej, rozdział prezentujący instytucję, w której zostało przeprowadzone badanie pani mgr Anny Uytterhaegen.

W rozdz. 4 Autorka przedstawia wybraną przez siebie metodologię badawczą, o czym też już była mowa w recenzji.

Rozdział 5 jest natomiast rozdziałem badawczym. Autorka dla potrzeb swojego badania stworzyła dość homogeniczną grupę osób dorosłych, studiujących lub które ukończyły już edukację na poziomie wyższym, z językiem francuskim jako pierwszym (nabywanym jako pierwszy, w rodzinie, lecz niekoniecznie dominującym) i legitymujących się bardzo wysoką kompetencją w zakresie języka drugiego – angielskiego, certyfikowaną na poziomie C1/C2 wg. CEFR. W zamysle Autorki homogeniczność grupy badanych miała pomóc zredukować listę zmiennych, niekontrolowanych w badaniu, jednak ja nie jestem przekonana, czy była to do końca słuszna decyzja. Wszyscy badani (przynajmniej te 10 osób, z którymi Autorka przeprowadziła wywiady, bo to o nich dowiadujemy się najwięcej) to wykształceni ludzie, pochodzący z zamożnych rodzin z krajów Europy Zachodniej (Francji, Belgii i Szwajcarii), w których rodzice bardzo dbali o jakość edukacji swoich dzieci, w tym edukacji językowej (kontakt z językiem angielskim), od najmłodszych lat. Wszyscy badani uczęszczali do bardzo dobrych, często prywatnych, dwujęzycznych lub międzynarodowych szkół, a większość z nich ponadto przez dłuższy czas w związku z pracą rodziców w korpusie dyplomatycznym, armii lub innego rodzaju działalnością zawodową, mieszkała zagranicą (w krajach anglojęzycznych) i tam uczęszczała do szkół. W momencie badania osoby te przebywały od kilku do kilkudziesięciu tygodni w szkole językowej *Education First* w Londynie, co prawdopodobnie nie pozostawało bez wpływu na zarówno obiektywną, jak i subiektywną, tj. dokonaną przez samych badanych, ocenę ich znajomości języka angielskiego. Obawiam się, że nie jest to grupa reprezentatywna dla populacji osób uczących się języka angielskiego jako drugiego (obcego), nie wspominając o populacji osób, dla których język angielski nie jest jednym z nabywanych języków. Dlatego też wnioski dotyczące znaczenia i roli czynników zewnętrznych w nabywaniu przez osoby badane języka angielskiego (w szczególności rodzaju i jakości edukacji językowej w zakresie języka angielskiego oraz długości immersji – nie w rozumieniu immersji kanadyjskiej jako koncepcji edukacji bilingwalnej, lecz w sensie „zanurzenia” w środowisku anglojęzycznym) należy z wielką ostrożnością odnosić do uczących się o innej biografii.

Wyniki uzyskane w badaniu uważam ponadto za niewystarczające do sformułowania wniosku o niepotwierdzeniu hipotezy o niekorzystnym wpływie czynnika wieku na proces akwizycji drugiego języka (s. 159). Z jednej strony w pełni zgadzam się z Autorką, iż hipotezę wieku krytycznego dla L2 należy odrzucić – już od lat 70 wiadomo, że nawet dorośli w sprzyjających warunkach formalnej nauki L2 mogą osiągnąć w tym zakresie bardzo dobre wyniki – co potwierdza także wynik ankiety przedstawionej w rozprawie, w której 20 % badanych podało, iż rozpoczęło naukę języka angielskiego w wieku 13 lat (s. 162). Z drugiej strony jednak ze względu na specyficzny profil językowo-edukacyjny badanych trudno jest traktować ich sukces w rozwoju kompetencji w zakresie języka angielskiego jako dowód przeciwko istnieniu w życiu człowieka okresu szczególnie sprzyjającego nabywaniu języka (okresu szczególnej wrażliwości językowej) i argument przeciwko zasadności jak najwcześniejszego kontaktu z drugim językiem, czy rozpoczynania nauki drugiego języka.

Za bardzo cenny i optymistyczny uważam natomiast wynik badawczy Autorki, który wskazuje na to, że sukces w osiągnięciu wysokiej kompetencji w zakresie języka drugiego nie jest uzależniony od preferowanego przez uczącego się stylu uczenia się i że każdy człowiek, niezależnie od tego, do jakiego typu uczącego się należy, taki sukces może – w sprzyjających warunkach – osiągnąć.

Na koniec recenzji pozwolę sobie na kilka słów na temat strony formalnej i edytorskiej rozprawy. Jak wspomniałam wyżej, rozprawa przygotowana została w sposób niemal nienaganny pod względem formalnym, językowym i edytorskim. W pracy znalazły się jedynie nieliczne i drobne błędy, które jednak, co chciałabym podkreślić, nie umniejszają w żaden sposób wartości merytorycznej rozprawy. Na przykład: w spisie literatury jeden z autorów pojawia się raz jako Li Wei (2007, „Dimensions of bilingualism”, in: Li Wei, ed., *The Bilingualism Reader*, Oxford: Routledge), a za drugim razem jako Wei, L. (2000, *The Bilingualism Reader*, Oxford: Routledge). W tekście rozprawy (s. 42) ten autor jest przywoływany (prawidłowo) jako Li Wei (2000, 2007). Na str. 134 w wyrażeniu: *initial qualitative survey*, słowo *qualitative* powinno być zastąpione słowem *quantitative*. Na str. 135 podany jest wiek osoby badanej 28 lat, a na str. 136 – wiek tej samej osoby 26 lat. W niektórych (dość licznych) odsyłaczach zabrakło mi ponadto podania numerów stron przywoływanych publikacji. Może to jednak wynikać z odmiennej tradycji konstruowania odsyłaczy do literatury przedmiotu w piśmiennictwie angielskojęzycznym. Ponadto za niewłaściwe uważam przekonywanie czytelnika, że osoby stanowiące podmiot badania w rozprawie to osoby „prawdziwie”, „zdecydowanie” i „skończenie”, czy też „doskonale” dwujęzyczne (*definite and accomplished bilinguals*, s. 155). Określenia takie, jak również takie jak „prawdziwa dwujęzyczność” (*genuine bilingualism*, s. 4, *true bilingualism*, s. 155), należą do języka potocznego i nie powinny znaleźć się w rozprawie naukowej. Wydaje się, że ich użycie okazałoby się zbędne, gdyby Autorka podała swoją przyjętą w rozprawie definicję dwujęzyczności / osoby dwujęzycznej, o czym była mowa wcześniej w recenzji.

Jeśli chodzi o uporządkowanie materiału rozprawy, to sugerowałabym, aby szczegółowe omówienie poszczególnych stylów uczenia się znalazło się już w części teoretycznej – w rozdz. 2.3.1, gdzie zostały przedstawione tylko w zarysie, a nie dopiero w części badawczej, w rozdz. 4.2.3.3. Ponadto warto by wyraźnie oddzielić problematykę wpływu inteligencji na sukces w nabywaniu L2 (rozdz. 2.3.3), od badań na temat wpływu dwujęzyczności na inteligencję (rozdz. 2.5.1) jako dwóch w zupełności rozłącznych zakresów badawczych.

Podsumowanie:

Rozprawa doktorska pani mgr Anny Uytterhaegen pt. „*Factors Affecting the Success of Bilingualism at the Level of Tertiary Education: A Case Study from Education First London*” jest udaną próbą odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Doktorantka zebrała bogatą literaturę przedmiotu i uporala się z jej ogromem w sposób zasługujący na uznanie.

Na korzyść Autorki rozprawy zaliczyć trzeba realizację założonych celów oraz bardzo dobre przygotowanie rozprawy pod względem językowym i edytorskim. Wartości merytorycznej pracy nie umniejszają, jak wspomniałam wyżej, drobne i nieliczne błędy edytorskie i formalne, które jednak należałoby usunąć przed publikacją rozprawy drukiem.

Biorąc pod uwagę wymienione wyżej zalety przedłożonej mi do oceny rozprawy doktorskiej wyrażam przekonanie, że praca pani mgr Anny Uytterhaegen odpowiada wymogom stawianym tego typu rozprawom i wnioskuję o dopuszczenie pani mgr Anny Uytterhaegen do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 22 maja 2019 r.

/dr hab. Magdalena Olpińska-Szkielko/